

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

DELA ALEKSANDRA GATALICE

VI TOM

© Aleksandar Gatalica

© 2015 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01460-0

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Aleksandar Gatalica

Sonata za
lošeg čoveka

Beograd, 2015.

ALLEGRO
BODRO, SA BRIGAMA IZA SEBE

1

Poglavlje u kojem nešto počinje, ali se o nemoralnom čoveku u njegovih poslednjih dvadeset godina ne kaže ništa novo.

Možemo ga nazvati jednostavno: nemoralni čovek, ili kazati kraće, imoralista, ali to ne bi bilo pravedno prema karakteru koji se nalazi pred nama, jer on je svoju amoralnost nosio kao donji veš koji odavno miriše po njegovim telesnim sokovima, pa smrad, istinu govoreći, više nije ni osećao. Kako je izgledao? Pa, bio je običan. Nalik nekom Ulrihu ili Vilijamu, ili možda najpre nekom gospodinu iz naših krajeva. Napolju je nosio šešir, pratio svoju senku, zabasavao na beogradske trgove i zalazio u slepe ulice, gde mu se činilo da se volšebno preselio i stupio u neki tuđ kraj, neistražen i tužan.

Ako bismo preciznije morali da opišemo njegovu spoljašnjost, navalili bismo sebi bespotrebne probleme. Zamislimo li čoveka bez morala kao punačkog i dobrohotno sitog, rizikujemo da se priklonimo mišljenju većine ovdašnjih ljudi koji smatraju da debeljuce nisu podle i u osnovi im je nemoguće da budu zli samo zato što, poput slonova, nemaju prirodnih neprijatelja.

Predstavimo li sebi čoveka bez morala kao dugajliju s cvikerima, surog lica i ciničnog govora, sasvim smo blizu knjiškog oslikavanja negativaca, a amoralni čovek nije bio negativac, već je jednostavno bio lišen svakog grizodušja. Zato je najbolje da ga zamislimo ovako: stariji gospodin, visokog čela, kosa proređena u dubokim zaliscima; oblači se nekad pomalo klovnovski; često nosi pantalone sa tregerima i u prednje džepove zadeva mnoštvo hemijskih olovki. Ume da se obuče i elegantno, ali izvesni satirski duh odaju njegove kravate, uvek za nijansu šarenije nego što bi to prilike zahtevale.

E, tako je on izgledao, ali nemojmo olako donositi zaključke. Uprkos onome što je rečeno u prethodnom pasusu, nemoralnog čoveka smeli bismo nazvati gospodinom, zato što nikad nije bio sklon da se razračuna kao prostačina, nikad nije podigao glas, a na kraju je čak ugušio sve glasove u sebi. A kakvo ime da mu damo na početku? Recimo, gospodin Panajotović, zlatar ili krznar, ali to bi bilo previše osobeno za jednu kreaturu koja je kao mračna komora u sebi zarobila mnogo različitih refleksija svog naraštaja i životne dobi. Smeli bismo slobodno da ga imenujemo kao gospodina Jovanovića i da mu ne pridodamo nijedno posebno zanimanje. A možda da ga zovemo: gospodin Petrović? Ovo poslednje čini se najboljim. Petrovića je u Srba najviše, pa će se i ovaj sasvim neobični Petrović umešati među njih.

Tako, dakle, naš junak se zove gospodin Petrović, a roman njegovog života, koji pratimo u trenutku sadašnjem, ali s nužnim osvrtanjem i tokom poslednjih dvadeset godina, počinje koliko poizdalje, toliko i sasvim

izbliza. Sve je u životu ovog gospodina Petrovića bilo udaljeno, pa je i on sam sebi delovao kao tačka na horizontu koja se čas prividno približava, čas ga zauvek napušta, ali ovaj jedini njegov roman u kojem je on junak, ipak mora početi direktnim upadom u njegov život, ako ni zbog koga, a ono zbog čitalaca.

2

Kada je video ogoljena rebra ljubavnice, nemoralni čovek mislio je da sanja.

I, evo ga.

Nalazi se u hodniku.

Malo je poranio. Da pogledamo na sat. Jedva da je popodne.

Hodnik miriše na beogradsku vlagu. On diše teško.

Prislanja maramicu na usta i uveren je da će kašalj ostaviti krvavi trag na belom satenu kao kod tuberkuloznih koji umiru kada cvetaju tikve – ali na maramici ništa ne opaža. Šta se dogodilo? O tome bi, čitaoče, i naša kreatura jedva mogla nešto suvislo reći. Gospodin Petrović zna jedino da je trčao i posrtao. Da ga je neko upitao zašto je iznenada izleteo iz sobe svoje dame, ne bi se usudio da kaže razlog. Gospođa Inge koja je sedela za šivaćom mašinom marke „Singer“ i po drugi put ušivala neku svilenu postavu, trgla se i utrčala u sobu da odmah proverí kako je njena devojka. Učinilo joj se da je štíćenica u redu: sedela je na krevetu u svilenom kombinizonu, oblačila gaćice i palila tanku damsku cigaretu. Nemoralni čovek je za to vreme izgledao potpuno

zbunjeno. Nešto je želeo da kaže, ali stajao je polunag, obučen samo u muške duge gaće i crne čarape, pomalo komično zategnute muškim štrufnama, otkrivenog i velikog trbuha, pa mu se bilo kakav govor učinio neumesnim. Kao junak bufo-opere, nakratko se zadržao na sredini lažnog krojačkog salona, a onda je odmahnuo rukom, vratio se po ostatak svojih stvari i potrčao.

Oblačio je pantalone u hodu, saplićući se o nogavice, a gospođa Inge nešto je dovikivala za njim. Doduše, njoj je laknulo čim je shvatila da joj je devojkica neozleđena. Viđala je i ranije ona ista zabezeknuta lica svoje gospode i uvek je to značio nevolju. Muškarčine su izlazile unezverene, a njene fine bludnice bi plakale. Bitange su tražile nešto nepristojno, što nije bilo plaćeno ili se u krojačkim salonima prve klase prosto nije nudilo. Jednom, možda i pre decenije, dok je lažnu šnajdersku radnju držala u donjem gradu, blizu „Brodarske kasine“, neki lađar joj je slomljenom flašom isekao „pomoćnicu“ i ona je muke imala da policiji dokaže da je povreda nastala za šivaćom mašinom, a ne u krevetu.

Ovog puta za gospođu Inge bilo je sve u redu, ali ne i za gospodina Petrovića. Potrčao je memljivim hodnikom, kao pijanica se pridržao za raskošnu hodničku ogradu i do kraja obukao kraj nekog hodničkog vitraža kroz koji je prolazila plava i ljubičasta svetlost. Tek kasnije će se, čitaoče, naš imoralista setiti da je na međuspratu bilo hladno i da mu se dah video dok je kašljao u maramicu, ukrivo zakopčavao košulju i drhtavim rukama vezivao kravatu sa oslikanim žutim slončićima. Ali to će se dogoditi kad stigne kući. Sad je projurio

kraj starih drvenih poštanskih sandučića, ne osvrćući se na ono sa natpisom: *Krojački salon za gospodu „Elegant“*. Požurio je dugim prolazom na čijem je kraju video dnevnu svetlost ulice, kao da je on uveliko mrtav i sanja snove pokojnika što ka poslednjoj svetlosti po pravilu hitaju nekim dugačkim hodnicima...

Da ga je neko prisilio, gospodin Petrović bi priznao da je u salonu za gospodu tog dana i sam bezmalo umro. Verovatno bi to bilo čudno, jer mi znamo da se osoba poput njega zapravo nikad nije ni rodila, ali on je mislio suprotno. Smatrao je da je živ i da je tog puta za dlaku promašio smrt koja se nadnela nad njim. Nikad mu se ranije to nije desilo. Bio je u društvu sa prelepom devojkom koja je tvrdila da je bila manekenka. Beše mlađa od njega dobrih četrdeset godina i silno ga je uzbuđivala odevena u svileni negliže, sa belim čarapama koje su joj na butinama bile podvezane žabicama haltera. Taman joj je smakao negliže, skinuo gaćice i opipao stidne dlačice tropskog venerinog brega, kad je ona naskočila na njega. Hitro je počela da se uvija nad njim a tada...

Pridržavala je velike veštačke grudi da ne bi poskakivale, a onda se našem gospodinu učinilo da je počela da skida kožu sa prsa. Zašto je to učinila, nije mogao da kaže. Dok ju je, pritisnut njenim međunožjem, gledao razrogačenih očiju, učinilo mu se da smiče bledu kožu sa grudi i rebra, kao da svlači neki malo deblji triko koji joj je stajao tesno pripijen uz unutrašnje organe. Jeste, beše siguran kako je tik nad sobom ugledao ključni mišić, i sve međurebarne mišiće koji su se trzali kao crvi na udici. Nije on, naravno, znao imena mišića, jer on je,

prosto rečeno, bio političar, a ne patolog, ali ti ogoljeni mišići su se nad njim otkrili kao u kabinetima za anatomiju, da je neko samo trebalo da uzme pokazivač i kaže mu kako se zovu... Ipak, ovo nije bilo predavanje već stvarni ili bolje rečeno romaneskni život, kroz koji se prolazi kao kroz noćnu moru. Njegova draga trzala se nad njim poput pomahnitalog leša koji još uživa i dahće... Govorila mu je bezobrazne reči, ali je sada ono „Uđi u mene“ i „Rasturi me“ ličilo na sve samo ne na podsticajni poziv na parenje.

Zato je izleteo. Skočio je i tu poderanu lutku silikon-skih grudi, koja je nekad bila manekenka i prostitutka, odgurnuo sa sebe. U velikoj sobi gospođi Inge hteo je da kaže da se devojka oparala, ali mu se to učinilo smešnim, pa je izleteo, gurajući obe noge u jednu nogavicu... Ne zna kako se dokopao kuće. Trčao je kao čovek bez svojstava, a ne čovek bez morala. Sve ulice činile su mu se tuđe i sve one kao da su smicale kožu fasade sa cigala i ukazivale mu se ogoljenih konstrukcija. Kapiju svog doma jedva je prepoznao. Uleteo je u svoj hodnik.

Isto zavojito stepenište.

Stan na trećem spratu.

Prezime na vratima: Petrović.

Škljocnula je brava. Nije palio svetlo, sve dok se nije smirio i postao onaj stari gospodin Petrović. Seo je za pisači sto i rešio da se vrati svojim sitnim obavezama.

3

**Naš imoralista imao je ženu,
a nekad, biće, i majku.**

Kasnije, tog istog popodneva, dok se nad kalemegdanskim bregom topio zardali odlivak beogradskog neba, shvatio je da se nalazi na mucu. Stiglo mu je pismo i on je – kao što obično čine nedovršeni ljudi – to nazvao problemom, da bi zaboravio sve što mu se dešavalo ranije tog dana. Kazao je sebi strogim glasom: „Pismo nije nimalo naivan slučaj.“ Pismom mu se, naime, javio dragi drug iz detinjstva. Koverta je bila oblepljena markama na kojima je gospodin Petrović prepoznao egzotično cveće i ptice sa severnih mora. Pismo je bilo nekoliko puta presavijeno tuđim rukama i izgužvano divljačkim udaranjem suvih poštanskih žigova. Bilo je jasno da se prijatelj javlja iz inostranstva.

U koverti je našao papir, ispisan, ni manje ni više, nego u Rigi. Zašto u Rigi to, čitaoče, gospodin Petrović ne bi znao da kaže. Naš imoralista se jao je prijatelje po svetu, kao što je ostavljao napuštena gledišta iza sebe. I ovaj stari prijatelj ličio mu je na primerak iz prirodnjačkog muzeja. Nije mogao da poveruje da mu je napisao

pismo i još, pritom, da ga nije napustio literarni dar. Nije li to besmisleno? Neko ko je već postao eksponat njegovog života, još hoće nešto lepo da mu napiše. Nije znao zašto mu se taj „Riganac“ ili „Rižanin“ nakon tolikih decenija javlja, ni šta bi se moglo promeniti u jednom okončanom druženju, te je nepažljivim pogledom preleteo i prve i poslednje redove. Zašto mu poznanik posle toliko godina opisuje zelenilo reke Daugave u smiraj i zbog čega se poziva na male tajne iz školskih klupa? Da li je daleki „Letonac“ nešto želeo da sazna, ili ga se naprosto setio i odlučio da porekne mizantropiju poznih godina i tog popodneva, uz grimiznu reku Daugavu, dovrši jedno nimalo obavezujuće pismo?

Pročitao je sve reči još jednom. Drug je želeo sve najbolje ženi od koje se gospodin Petrović rastao pre dvadeset godina. Sa znatnim samopouzdanjem se raspitivao za staru majku gospodina Petrovića i s nesmanjenim žarom opisivao njen divni mecosopran kojim je, čak i u starosti, pevala arije kao diva. „Još mi je u živom sećanju“, piše poznanik, „koncert gospođinih učenika i nje koja staje ispred polaznika i kao primadona peva uz pratnju klavira...“

U redu, za sudbine učenika prijatelj se mogao bezbedno raspitivati, ali kako je mogao znati da je stara gospođa Petrović još živa, kad to ni čovek bez morala zapravo ne zna?

To je prva u nizu tajni koja se sada, evo, saopštava; ili bi tu tajnu, prema Anglosaksoncima, trebalo nazvati „kosturom u ormanu“. Naš imoralista odložio je majku u nekom zavodu, baš kao da je kači na vešalicu s

naftalinom, preko nje prebacuje ogromnu najlon kesu i ostavlja je u šifonjer, prepuštajući tuđim rukama da menjaju i najlon kesu i naftalin oko majke. Prošlo je više od dve decenije otkako se njih dvoje nisu čuli, i on više ne zna za njena posrtanja, pa je starica slobodno mogla i umreti a da njega niko ne obavesti. Možda su je već i pokopali u rodnom fruškogorskom selu: samu, bez pratnje, na porodičnoj parceli malog mesnog groblja, pod baroknom crkvom od trošne opeke. Raspitivanja leporečivog Rižanina bi onda bila neumesna, no drug je rizikovao i kockanje se skoro u potpunosti isplatilo. Stara gospođa Petrović mora da je bila živa, a učenici s kojima je pevala postali su prosečni pevači, stalni mali gosti slavnih opera Evrope.

Samo je žena nestala iz života gospodina Petrovića.

Ipak na nju je odavno zaboravio, a to je bio drugi „kostur“ u njegovom ormanu. Ali, nekad dragom drugu ni tu jedinu pogrešku nije uzeo za zlo. Nešto drugo u ovom trenutku nije mu dalo mira. Želeo je da mu nešto odgovori, samo šta da napiše? Za nekog ko nema morala tako je zamorno da prijatelju opisuje čitav jedan život u poslednje dve decenije razularenog dvadesetog veka i ništa manje izopačenog dvadeset prvog stoleća – život koji ga je uveliko načinio drugim čovekom što kao da je obuo iznošene cipele starog gospodina Petrovića. Zašto je upravo taj drug morao da ga podseti da je uveliko uljez u svojoj sobi, stranac sa tuđom popodnevnom senkom, usamljenik koji deli dane s muzikom i suto-nima koji se u nimalo slikarskim bojama pretapaju u mrak nad Beogradom? Ali morao je bar s nekoliko reči

uljudno da otpiše i dalekog znanca makar obavesti kako je preporučenu poštu primio.

Čovek bez morala, eto paradoksa, uvek je bio pristojan, pa će biti i sada. Već se umirio i zaboravio na „skelete iz ormara“.

Mama! Žena!

Mama... Žena...

Uzeće razglednicu, pomisli, neku od onih sa starinskom fotografijom Pozorišnog trga u Beogradu, i napisati tačno onoliko reči koliko na omanju kartu može stati. Otvorio je fioku sekretera i pronašao staru razglednicu Beograda i počeo da piše: „Dragi druže B., koliko znam, mama je dobro. Moja žena Ana napustila je kuću 12. januara 1994. godine u deset i pedeset pet. Imao sam potom jednu sušnu i mnogo smutnih godina. Prvi je mart 2014. godine: sedam je sati i dvadeset minuta. Sâm sam. Moj kalendar i ručni časovnik saučesnički kažu da je prošlo dvadeset godina, jedan mesec, sedamnaest dana – sa prestupnim – jedan sat i dvadeset pet minuta.“

Gospodin Petrović je već stigao do dna karte, pa je posuvraćena slova usitnio. „Ana je mrtva. Ne, Ana je živa. Kalendar i sat složno me obmanjuju. Za mene i nju život je stao kad je onako podlo i iznenada nestala. Sad luta: huda, luda, zaustavljena kraj mog ulaza, nevidljiva za minut i svih šezdeset njegovih preneraženih sekundi. Tvoj Petrović.“

4

Prvi od uzoraka misli nemoralnog čoveka, ili, što ne reći, imoraliste.

Tako je, misli gospodin Petrović, dok mesnatim šakama pokajnički okreće kartu i svoje gumeno lice savija u neprirodnu grimasu: danas ljudi zbilja vole poeziju, dok je u novom stoleću čitav život otužna proza. Pa ni taj prijatelj iz Rige, odakle vozovima može da se krene samo prema jugu Evrope – ni on nije svestan da mu se javio iz čisto pesničkih pobuda. Nije li poetama dato da se sete onog nevažnog, izbrisanog iz sećanja, telefonskih imenika i kalendara mrtvih, zaboravnih ljudi? Romantičarski pesnici Helderlinovog doba prisećali su se usamljenog stabla, kore što je otpala sa breze, a danas se razni pismoljupci, pisci nekrologa i crnih gradskih hronika, isto tako sećaju svega efemernog i propadljivog.

U čituljama tako svako može dobiti nekrolog dostojan velikog života. „Dragi oče, dok si bio pilot, za svaki avion mislila sam da je tvoj, sada ću za svaku pticu misliti da si ti.“ To stoji pod fotografijom starog pilota sa velikim avijatičarskim naočarima, koje kao da su mu zaostale iz Velikog rata (stari izraz za Prvi svetski rat

koji je gospodin Petrović koristio). A samo stubac dalje novo skončanje i novi stihovi. Nije lako živeti, ali nije lako ni mreti, misli gospodin Petrović, dok oblači smoking, kosu podvlači pod šešir i upućuje se na večernji koncert. Razglednicu stavlja u džep.

Poslaće je narednog dana, ili možda nikad. U ovom času želi da misli samo na muziku.

5

**Nemoralni čovek na koncerte uvek ide
peške, ali ne zbog telesnog zdravlja,
jer on za zdravlje i ne mari.**

Prema koncertnoj sali, kao i obično, upućuje se peške, a u Kristalnoj dvorani čeka ga, po njegovom sudu, nedopustivo neuigran orkestar. Nemoralni čovek svakom raspusnom muzičaru poznaje lice, hod i pozu. Večeras nastupa veliki oratorijumski dirigent koga zovu „Jezuita“, ali dok on ne izađe, naš gospodin zagleda muzičare. Svakog pojedinačno.

Ima vremena, ovo je roman. Posmatra najpre jednog violistu. Vucibatina je to, zna ga godinama, iako s njim ne govori. To je jedan od onih muzičara što se zaklinju da se živeti ne mora, ali se svirati mora, a u suštini je alkoholik i pre bi beli miš pronašao izlaz na scenu od njega... Evo ga, naslonio se i pružio levu nogu kao da je u kafani. Uho je primakao uz instrument i pravi se da sluša žice izbliza. „Skaredno“, pomišlja gospodin Petrović i skreće pogled. Primećuje slatku devojkicu, skoro devojčicu, solistkinju na engleskom rogu. Zna naš imoralista koji je danas onako stidno istrčao iz salona za